

LİRİCA LUİ MUHAMMED FUZÛLÎ

Muhammed Fuzûlî, fiul lui Süleyman, este unul din cei mai mari poeți, nu numai ai Azerbaigeanului, ci și a întregii lumi turce, iar potrivit părerii mai multor specialiști în literatură, este cel mai cunoscut poet al acestei lumi. De cinci sute de ani încoace, poeziile lui Fuzûlî, poemul *Leyla și Mecnun* și alte opere ale sale, trecând din mână în mână, se citesc, se memorează de la Taşkent la İstanbul, de la Baku la Tabriz, de la Cairo și Bagdad la Belgrad, pe vastul teritoriu unde trăiesc turci, în toate orașele și satele. Poeziile și poemele lui, sub formă de manuscris, s-au răspândit atât de mult încât, în prezent, în fiecare dintre muzeele lumii, în care sunt păstrate manuscrisele aparținând Orientului, se pot întâlni câteva manuscrise din operele lui Fuzûlî.

Născut în orașul Karbala din Irak, în anul 1494, mort tot acolo, în anul 1556, Fuzûlî este autorul a multor opere frumoase scrise în limba azeră, persană și arabă. Datorită strădaniei sale și prin intermediul științelor din perioada Evului Mediu (logică, medicină, astronomie, matematică și științe umaniste) și sub influența curentelor filosofice, având ca bază traducerile în limba arabă, a cunoscut îndeaproape filosofia greacă, și-a însușit temeinic literatura clasică arabă, persană-uzbecă, literatura indiană de expresie turcă și persană. Poeți precum Abu Nüvas, Hakani, Nizami, Nava'i, Cami, Selman Saveci, Nesimi, Rumi, Kemal Hocendi, Celili, Ahmedi, Seyhi, prin operele lor, au constituit un solid

fundament pentru istoria poetică a lui Fuzûlî. Încă din tinerețe, atunci când studia la medrese, prin gazelurile de dragoste, Fuzuûlî și-a câștigat renumele de poet liric. Citindu-i cu atenție poeziile, putem vedea că este pe de-a-ntregul, un poet liric, poet al inimii. Dacă nu luăm în considerare poemul *Leyla și Mecnun*, opera lui lirică este formată în special din: gazeluri, rubaiate, muhammes, müseddes, terkib-i bend, kît'a, și parțial, kaside (vezi notele 9, 8, 6, 12 și 3 din prefață). Dacă aceste opere sunt diferite din punct de vedere tematic, gazelurile sunt de fapt poezii de dragoste. Iubirea este în general tema principală a literaturii gazelurilor.

*Fuzûlî, nu-mi cere cuvinte potrivite-elogii sau ponegriri,
Sunt îndrăgostit, de veșnic îndrăgostit e vorba-mi.*

În literatura azerbaigeană, gazelul, până la Fuzûlî, a parcurs o cale lungă evolutivă. Gazelurile marelui Nizami, ale lui Hakani, Nasimî, Hatai sunt exemple importante. Așa cum sunt Hafiz în literatura persană, Navaî în literatura uzbekă, și Fuzûlî, în literatura azerbaigeană, este un creator de geniu al stilului poetic, gazelul. În toată lumea turcă, nici unul dintre poeții de până la Fuzûlî și dintre cei de după el, nu a putut atinge nivelul lui de a crea gazeluri atât de subtile, elegante și desăvârșite.

Din prefața la *Divan*-ul lui Fuzûlî, care reprezintă o culegere a poeziei lui lirice, putem extrage faptul că, principalele gazeluri ale lui aparțin primei perioade a vieții, ele nefiind adunate la un loc în timpul vieții autorului, iar în *Divan* se găsește doar o parte din ele. În afară de opera filosofică *Metleul-itikat*, alegorică *Sihhat ve Merez*, *Bangu bade* și de poemul de dragoste de dimensiuni întinse, *Leyla și Mecnun*, Fuzûlî este cunoscut mai mult prin lirica sa. Dacă în tot Orientul Apropiat ne aducem aminte de Firdousi când zicem *destan*, de Khayyam

când zicem rubaiate, de Saadî când zicem poezii moralo-didactice, tot așa și, atunci când zicem gazel, ne aducem aminte de Fuzûlî, înainte de toți. Cuvintele plăcute, frumoase ale poetului, care în materie de dragoste și afecțiune a creat opere poate de mică dimensiune, dar cu semnificație mare, au uimit pe toți cititorii care percep măiestria cuvântului.

Fuzûlî, care avea o aplecare specială spre gazel, aprecia acest gen literar ca fiind mai presus de altele, datorită renumelui, a faptului că cere talent și măiestrie literară prin dificultate, fiind considerat „genul iubirii:

*Gazelu-i legământ-iscușință-plăcere,
Gazelu-i trandafir-grădină-dibăcie;
Gazelul atât de faimos destin are,
Încât lesne-i a-l citi și a-l scrie.*

Fuzûlî acorda atenție gazelului, deoarece era o formă literară foarte răspândită. Gazelul, prin muzicalitatea sa, circula prin viu grai, răspândindu-se și printre cei care nu știau să citească și să scrie. Era mai potrivit și mai lesne de a influența oamenii prin acest gen literar, de a le educa gustul estetic.

Iubirea la care aspiră Fuzûlî este, din punct de vedere al semnificației și concepției, o iubire înălțătoare. Această iubire este bogată în sentimente omenești reale ca: devotament, respect, cinste. Este o iubire născută din larga sferă morală a omului, care-l cheamă să trăiască și să dea viață.

În sfera iubirii poetul își asumă o responsabilitate mai mare decât a eroilor tradiționali ai literaturii Orientului Apropiat, cum sunt Ferhad și Mecnun. De aceea îi spune iubitei sale: *Să te mândrești că ești iubita mea, căci ești mai presus de Leyla și Şirin!* Îndrăgostitul erou

liric al lui Fuzûlî, oricât s-ar chinui și ar suferi privațiuni, nu-și pierde propriul eu.

Una dintre caracteristicile de bază ale liricii lui Fuzûlî este tristețea. Poetul este trist din pricina iubirii, a despărțirii de iubită. Fără a se plânge, el nu dorește să scape de această suferință. Dimpotrivă, el vrea să se adâncească această suferință, dorind „să se îmbolnăvească” mai rău. Pentru el, chinul iubirii este o provocare. Suferința îndurată din pricina iubirii este mai presus decât orice fericire:

*Îubito, de suferință să legi iubirea-mi,
Nicăcând nu despărți suferința de iubirea-mi!*

În multe creații ale lui Fuzûlî există și o amărăciune filosofică ironică subtilă, legată de nedreptatea din preajma lui. În gazetul care începe cu versul „prieten neînfricat nu-i, soarta-i nemiloasă, vremurile-s tulburi” și care a creat dușmănie în jurul lui, poetul se plânge de timpul în care trăiește, de faptul că nu i se acordă importanța ce i s-ar cuveni.

Fuzûlî își apără personalitatea, superioritatea împotriva tuturor nedreptăților, fără a renunța la principiile lui. Își face o profesiune de credință din a sta departe de oamenii de stat ai timpului, de orgoliul sumbru. Însă acest lucru nu înseamnă a întoarce spatele lumii. A rămâne la nivelul dorințelor și idealurilor tale înseamnă a reuși să nu te înjosești în fața nici unei puteri. Poetul consideră întemeiată perseverența și tenacitatea sa în fața tuturor oprimărilor și împilărilor timpului său.

Umanismul lui Fuzûlî este strâns legat de sentimentul de fericire la care aspiră. El consideră dragostea scopul principal al vieții și fericirii omului. Poetul a apărut idealurile democratice ale epocii sale, a dorit ca toți oamenii să fie uniți, ca magistrații să arate compasiune față de nevoiași.

Kıt'a, murabba, rubaiatele și distihurile din opera lirică a poetului sunt interesante și din punctul de vedere al criticii. Aici întâlnim idei exprimate clar în legătură cu probleme sociale, evenimente ale vieții, rânduiala socială, în legătură cu diferite ocupații, însărcinări ale oamenilor.

O adâncă semnificație au distihurile în care se vorbește despre cadiv, predicator, vizir, hagi, agâ, șah, sufit, ignorant, despot, bețiv, mincinos și altele. În aceste distihuri Fuzûlî arată cum egoismul alterează toată viața omului, în loc să-i protejeze sentimentele, în realitate îl îndepărtează de el și, scoțându-l din starea sa obișnuită, îl transformă în „mândrie națională”

Așa cum consideră superioară lumea spirituală a omului, tot așa Fuzûlî consideră și viața morală ca fiind superioară vieții materiale. După concepția lui, omul nu a fost creat pentru a mânca și a bea. Viața adevărată este cea care are un ideal.

Poemele lui Fuzûlî au fost editate în Tabriz, İstanbul, Ankara, Cairo, Tașkent, Buhara, Așhabad, Baku și în unele țări europene, au fost traduse în multe limbi ale lumii, au fost foarte apreciate de oamenii de știință din întreaga lume.

Stabilirea genealogiei lui Fuzûlî are o veche istorie. Încă din perioada vieții poetului cronicarii au oferit informații despre viața și creația lui. Y. Hammer-Purkstal, Hartman, K.İ. Hûar, și în special, E.C. Gibb, A. Bombaci și alții au relatat despre Fuzûlî în Europa. În Rusia, o contribuție importantă pe această temă au adus savanții ruși L. Lazarev, V. Smirnov, A. Kulak, A. Krimski, Y.E. Bertels și alții. Importante studii au elaborat în Azerbaigean savanții H. Araslı, Emin Abid, M. Kuluzade, Mehmed Cafer, Mir Celal, Fuat Kasımzade, R. Azade; în Turcia, F. Köprülü, İ. Hikmet, A. Karahan, A. Ateş,

A. Gölpınarlı, A. S. Levent, A. N. Tarlan, H. Mazioğlu; în Irak, E. Benderoğlu, E. Terzibaşı.

Adresându-mă cititorilor români cu un sentiment de înaltă satisfacție, aş dori să spun că, această carte este prima apariție în limba română a uneia dintre creațiile marelui Muhammed Fuzûli.

Nevzat Yusuf Sarıgöl, cunoscutul specialist-savant, profesor la Universitatea din București, care a adus o mare contribuție la transpunerea în limba română a unor opere ale lumii turce, după traducerea, în colaborare cu Nermin Yusuf, a destanului „Kitabi-Dede-Korkut”, considerat ca o cronică literară a tuturor popoarelor turce, depunând un mare efort, s-a aplecat asupra liricii lui Fuzûli, unul dintre cei mai renumiți poeți ai lumii turce, și selectând 74 de gazeluri din *Divan* și 22 de gazeluri din poemul *Leyla și Mecnun*, le-a tradus, împreună cu Nermin Yusuf, în limba română, cu o mare măiestrie.

Folosindu-mă de acest prilej, doresc să afirm că trebuie apreciată cu satisfacție contribuția adusă de Prof. Nevzat Yusuf Sarıgöl la apropierea literară, culturală, istorică a popoarelor acestei lumi generoase. Dorința noastră este ca acest prim contact să-l facă pe cititorul român să-l iubească pe Fuzûli și să pună bazele unei cunoașteri mai profunde a poetului nostru.

Dr. ELДАР HASANOV

Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar
al Republicii Azerbaigean în România